

Szabó Máté Csaba

Az Amerikai Egyesült Államok és Puerto Rico különleges kapcsolata

Az Egyesült Államokra ritkán tekintünk úgy, mint egy klasszikus gyarmattartó hatalomra, hiszen maga is gyarmati sorból, harcok útján vívta ki függetlenségét, és a második világháború után jelentős szerepet vállalt a gyarmati rendszer felszámolásában. Jobban megvizsgálva a kérdést feltűnhet, hogy az amerikai szövetségi köztársaság ma is több olyan, korlátozott önkormányzattal rendelkező területet is birtokol (Puerto Rico, Guam, Amerikai Szamoa, Északi Mariana-szigetek), melyek az anyaországtól távol esnek, mégis az USA szuverenitása alá tartoznak, noha ezek nem tagállamok. E területek közül a három és fél millió lakosával a Karib-térségben található, spanyol ajkú Puerto Rico a legjelentősebb. A cikk e szigetterület helyzetét kívánja bemutatni, felvázolva a történelmi hátteret, az USA és Puerto Rico kapcsolatrendszerét, a sziget alkotmányos státuszát, kitérve az önrendelkezési törekvésekre a múltban és napjainkban.

Az USA expanziós politikájáról

Ahhoz, hogy megértsük, hogyan került Puerto Rico szigete az Egyesült Államok birtokába, érdemes röviden áttekinteni az USA területi és expanziós politikájának történetét, amelyben az elhivatottság érzése és a politikai realitások egyaránt szerepet kaptak.¹

Még az alkotmány megszületését megelőzően, 1787-ben fogadta el a Kongresszus a *Rendelet az északnyugati területekről (Northwest Ordinance)* című jogszabályt, mely megalapozta az USA nyugati irányú kontinentális terjeszkedését.² A tizenhárom őszállam nyugati irányú terjeszkedésének biztosítása nemcsak a gazdasági fejlődést szolgáló érdek volt, hanem stratégiai-biztonsági kérdés is, mivel azzal megelőzhető volt, hogy az európai hatalmak beszorítsák a fiatal köztársaságot egy keskeny tengerparti sávba. E jogszabály biztosította az államok határain túl, északnyugaton élő telepeseket arról, hogy ugyanazon polgárjogokat élvezhetnek, mint a már meglévő államok polgárai, ígéretet téve, hogy a későbbiekben, a megfelelő feltételek teljesülése után, e területeket a Kongresszus állammá szervezi, és betagozza az unióba, a többi állammal egyenlő alapon és feltételekkel.³

Ez az elv jelenik meg az amerikai alkotmány IV. cikkelyében, a területi klauzulában is, amely kimondja: „A Kongresszus hatáskörrel bír az Egyesült Államokhoz tartozó területekkel és egyéb tulajdonnal kapcsolatos rendelkezési jog és a szükséges szabályok megál-

- 1 Frank Tibor: „Manifest Destiny” – A sorsszerű küldetés gyakorlata. In: Frank Tibor (szerk.): *Gyarmatokból impérium*. Budapest, 2007, Gondolat, 8. o.
- 2 Rendelet az északnyugati területekről. In: Bódy Pál – Urbán Aladár (szerk.) *Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok történetéhez, 1620–1980*. Budapest – Pécs, 2001, Dialóg Campus, 130. o.
- 3 Magyarics, Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története*. Budapest, 2000, Eötvös József Könyvkiadó, 2000, 41. o.

lapítása tekintetében”, vagyis a Kongresszus joga, hogy jogszabályt alkosson az USA-hoz tartozó bármely terület és egyéb birtokok számára.⁴

Mint Vajda Zoltán rámutat, azzal, hogy az alkotmány jelentősen növelte a központi kormányzat hatalmát, egyben a tagállamok szuverenitását csökkentette, így vonzóvá is vált az akkori Egyesült Államok nyugati határain túl élő telepesek számára. Ennek az volt az oka, hogy a telepes területek közötti határ- és kereskedelmi viták magukban hordozták egy esetleges későbbi fegyveres konfliktus veszélyét, ami a hagyományos európai államok közötti viszonyokat idézte volna – vagyis pontosan azt, amit maguk mögött kívántak hagyni az Újvilágba indulók. Azzal, hogy az államok számos jogkört átruháztak a szövetségi kormányzatra, amely az államok közötti föderatív viszonyok mellett garantálja a jogok érvényesülését, kizárták a konfliktusok fegyveres rendezésének lehetőségét is. Nem véletlen, hogy éppen azok az ügyek kerültek a szövetségi kormányzat hatáskörébe (hadügy, pénzügy, a kereskedelem szabályozása), amelyek okot adhattak volna a szuverén államok közötti vitákra.⁵ A telepesek számára az USA azzal is vonzóvá tette a hozzá való csatlakozást, hogy meghaladta a hagyományos birodalmi struktúrával járó alá-fölérendeltséget, centrum–periféria viszonyt, és integráló erővé vált. Az új köztársaság az 1787-es rendeletében egységes elbánást és egyenrangúságot ígért minden meghatározott fejlettségi és szervezetségi szintet elért terület számára.⁶ A szövetségi törvényhozás e széles és rugalmas jogköre egy igen sikeres terjeszkedési politikát tett lehetővé, amely világhatalommá tette az Egyesült Államokat.⁷

A 19. század folyamán az USA több lépésben kiterjesztette határait a Csendes-óceánig, véglegesítette északi, Kanadával közös határait, és több jelentősebb területet elhódítva, megvásárolva 1853-ra rögzítette és véglegesítette ma is ismert kontinentális határait. Az amerikai terjeszkedést hátráltatta, hogy a polgárháborút követően 1898-ig, a spanyol háborúig az USA nem folytatott aktív külpolitikát (az 1893-ban megszerzett Hawaiiit leszámítva), csak néhány jelentéktelennek tűnő, apró csendes-óceáni sziget irányába terjesztette ki a szuverenitását. Ezt követően az amerikai figyelem középpontjába a Karib-térség, illetve a terjeszkedésnek leginkább útjába álló, gyenge Spanyolország került.

Fischer Ferenc cikkében bemutatja, hogy a 19. századtól az Egyesült Államokban két tradicionális külpolitikai stratégia, az izolacionista és az intervenciós áramlat létezett, melyek eltérő geopolitikai felfogást is jelentettek.⁸ Az intervenciós áramlat fontos szerepet tulajdonított az európai és ázsiai hatalmi egyensúlynak, és szükségesnek tartotta az USA aktív jelenlétét e kontinenseken is. „A nyugati féltékét és az amerikai földrészt csak máso-

4 Az eredeti angol szöveg: Article IV Section 3: „The Congress shall have Power to dispose of and make all needful Rules and Regulations respecting the Territory or other Property belonging to the United States.”

5 Vajda Zoltán: Terjeszkedés, föderalizmus és nemzeti identitás az Egyesült Államok korai történetében. In: Frank Tibor (szerk.): *Gyarmatokból impérium*, i. m. 16. o.

6 Az állammá válás folyamata a következő: ötezer szabad férfitlakos törvényhozó testületet hozhatott létre, mely bevezette az unió jogrendszerét. 60 000 lakos esetén már alkotmányt hozhattak létre, de egyúttal részt kellett vállalniuk a szövetségi adózásból, miután kérték felvételüket az unióba. Az addig eltelt időben az unió fennhatóságát biztosította, hogy a legfőbb végrehajtó hatalmat az a Kongresszus által kinevezett kormányzó gyakorolta, aki a polgárórság parancsnoka is volt egy személyben. Rendelet az északnyugati területekről. In: Bódy Pál – Urbán Aladár (szerk.): i. m. 130. o.

7 Vajda Zoltán: i. m. 17. o.

8 Fischer Ferenc: Az Amerikai Egyesült Államok katonai jelenléte és stratégiája a Karib-térségben a XX. század elején. In: Anderle Ádám (szerk.): *Tanulmányok Kuba történetéből*. Szeged, 1986, Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Csongrád Megyei Szervezete és a József Attila Tudományegyetem Latin-Amerika Története Kutatócsoportja, 19. o.

dik védelmi vonalának, szükség esetén biztos visszavonulási bázisnak tartotta, amelynek jelentősége akkor növekednék meg, ha felbomlik az óceánokon túli hatalmi egyensúly, és az Egyesült Államoknak, a Monroe-elvnek megfelelően, egy tengerentúlról érkező veszélyes kihívással kellene szembenéznie.⁹ Az izolacionista koncepció képviselői ezzel szemben az USA igen előnyös földrajzi helyzetére alapozva úgy vélték, hogy az óceánpajzs – vagyis a hatalmas távolságok, amelyek szinte elszigetelték az amerikai kontinenst a többi földrésztől – közel tökéletes biztonságot nyújt. Az e szemléletet vallók az USA első védelmi vonalának a kontinens területeit, valamint a határai közvetlen előterében levő térségeket, így a karibit tartották. A két stratégia képviselői a század utolsó éveiben megtalálták a közös nevezőt a karibi spanyol birtokokat illetően.¹⁰ Az ebben a korban kialakult stratégia, mely a Karib-tenger medencéjére *mare nostrum*ként tekint, továbbá az 1914-ben átadott Panama-csatorna – mint a Karib-térségi geostratégia központja – feletti kontroll biztosítása napjainkig áthatja az amerikai stratégiai gondolkodást.¹¹

Érdeemes megemlíteni, hogy a Monroe-doktrína megszületésével egy időben, 1823-ban John Quincy Adams Kubával kapcsolatban kifejtette, hogy a politikának is megvan a maga gravitációs törvénye, s a szigetország, ahogy elszakad Spanyolországtól, szükségképpen az Egyesült Államokhoz fog csatlakozni – ahogy az érett gyümölcs leesik a fáról, úgy fog Kuba is az USA ölébe pottyanni.¹² Ez Kuba esetében ugyan nem teljes mértékben következett be, hiszen ott 1902-re sikerült elérni a formális függetlenséget; de Puerto Ricóra tökéletesen igaz.¹³

A Spanyol Királyság már 1895-től véres háborút vívott a függetlenségét követelő Kuba szigetén, hogy megőrizhesse egykor kontinensnyi gyarmatbirodalmának utolsó darabkáit.¹⁴ Az 1898-as spanyol–amerikai háború, melyet a történészek vízváltóként tartanak számon az USA külpolitikájában, mindössze négy hónap alatt eldőlt, és a két állam elkezdte a béketárgyalásokat Párizsban.¹⁵ A békeszerződés értelmében Spanyolország kivonult Kubából, továbbá átruházta Puerto Ricót, a csendes-óceáni Mariana-szigetek legnagyobb tagját (Guamot), valamint a Fülöp-szigetek teljes területét, melyekért az USA 20 millió dollárt fizetett.¹⁶ A békeszerződés IX. pontja rendelkezett a területek helyi lakosairól, a Kongresszusra ruházva állampolgári jogaiknak és politikai státuszuknak a meghatározását.¹⁷ Ennek a rendelkezésnek máig ható következményei vannak Puerto Ricóra nézve.

A területszerzés legfőbb célja az volt, hogy e szigetek hatékonyan támogassák az Egyesült Államok katonai és kereskedelmi expanzióját. Csak a területek amerikai birtokba ke-

9 Uo.

10 Uo.

11 Fischer Ferenc: „A világ hidja – a világegyetem szíve”. Az amerikai Mediterraneum és a Panama-csatorna geostratégiai jelentősége az Amerikai Egyesült Államok II. világháború alatti geopolitikai irodalmában In: Szabó Loránd – Ölbei Tamás – Willhelm Zoltán (szerk.): *Anyországok és (volt) gyarmataik 1. Afrika – Amerika – Ázsia*. Pécs, 2002. Universitas Munkacsoport, 55. o.

12 Anderle Ádám: *Kuba története*. Budapest, 2004, Akkord, 33. o.

13 Uo. 60. o.

14 Uo. 55. o.

15 Zoltán, Márta: Az 1898-as kubai–spanyol–amerikai háború. *Társadalom és Honvédelem*, 1998, 3–4. sz. 57–72. o.

16 Magyarics Tamás: i. m. 90. o.

17 „The civil rights and political status of the native inhabitants of the territories hereby ceded to the United States shall be determined by the Congress.” A Párizsi Békeszerződés: *Treaty of Peace Between the United States and Spain* (1898. 01. 05.) (2015. 01. 05.)

rülése után merült fel, hogy a hagyományos korábbi modell, amely állammá fejlesztett minden megszerzett területet, komoly nehézségekbe és nem utolsósorban politikai akaratba ütközik e távoli szigeteken.

A korábban betagolt kontinentális területeket nagyrészt az USA területéről érkezők népesítették be, így azonos nyelvet, kultúrát képviseltek, ezzel szemben az új területek lakosai merőben különböző háttérrel rendelkeztek, értékek, nyelv és kultúra tekintetében sokszor a civilizációs fejlődés alacsonyabb fokán álltak (csendes-óceáni területek), és nem egy esetben komoly szeparatista mozgalmak voltak jelen (Fülöp-szigetek, Puerto Rico).¹⁸ Minthogy e területek megszerzése elsősorban stratégiai-biztonsági érdek volt, a kezdetben nem is amerikai állampolgár ottani lakosok érdekei és véleményei másodlagosak voltak. A probléma súlyát jelezte, hogy a Fülöp-szigetek lakói, miután csalódtak az amerikaiakban, akiktől függetlenséget vártak, véres felkelést robbantottak ki, amelyet csak 1901-re sikerült leverni.¹⁹

A politikai élet igen megosztott volt e pártpolitikát is metsző kérdésben, egyesek gazdasági-katonai érdekek mentén támogatták, míg mások, mivel a gyarmatosítás ellentétben áll az alapító atyák szellemiségével, erősen elleneztek ezt.²⁰ Végül is úgy tűnt, a nagyhatalmi pozíció erősítése és a területek megtartása fontosabb volt Washingtonban a kolonizációellenes eszméknél, annál is inkább, mivel a nem megszállt egykori spanyol területeket (a Karolina- és Mariana-szigeteket) Németország rövidesen birtokba is vette.²¹

A szigetterületek státuszáról

Washingtonban komoly dilemmát okozott, hogy hosszú távon ki végezze a megszállt területek igazgatását (katonai vagy polgári legyen az igazgatás), és ott milyen jogrend érvényesüljön. Még tartottak a politikai viták a kérdésről, amikor az új területeken meginduló mindennapi élettel kapcsolatos jogvitákból rögtön bírósági perek keletkeztek, így a felmerült kérdésekre végül a legfelsőbb bíróságnak kellett választ adnia, és döntést hozni róluk. Bár a problémák egészen hétköznapiak tűnhetnek (például kell-e vámot fizetni a Puerto Ricóból New Yorkba hozott narancs után),²² valójában az a nagyon fontos kérdés fogalmazódott meg általuk, hogy növelheti-e úgy az Egyesült Államok a területét, hogy a Kongresszus – szemben a korábbi gyakorlattal – az új birtokokra és azok lakosaira nem terjeszti ki az alkotmány összes rendelkezését.²³

A legfelsőbb bíróság szigetügyekben hozott döntéssorozata (*insular cases*) meghatározó lett a szigetterületek jogállása tekintetében. E döntéssorozatban a legfelsőbb bíróság arra a megállapításra jutott, hogy az alkotmány korábban említett területi klauzulájára tekintettel a Kongresszust illeti a határozat joga, hogy az alkotmány mely intézkedését lehet vagy kell alkalmazni az újonnan a nemzet birtokába került területeken, és mely ren-

18 Stayman, Allen P.: *U.S. territorial policy: Trends and Current Challenges*, Honolulu, 2009, East-West Center, 5–9. o.

19 Vadász Sándor (szerk.): *19. századi egyetemes történelem, 1789–1914*, Budapest, 2005, Korona, 659. o.

20 Az Amerikai Antiimperialista Liga Programja: In: Bódy Pál – Urbán Aladár (szerk.): i. m. 259. o.

21 Sellers, Charles – May, Henry – McMillen, Neil R.: *Az Egyesült Államok története*. Budapest, 1995, Maecenas, 251. o.

22 *Downes v. Bidwell*, 182 U.S. 224 (1901). (2015. 01. 05.)

23 Sparrow, Bartholomew H.: *The Insular Cases and the Emergence of American Empire (Landmark Law Cases & American Society)*. University Press of Kansas, 2006, 79. o.

delkezéseit (például belső vámok tiltása) nem kell bevezetni az országba be nem tagolt területeken.²⁴ Vagyis kizárólag a Kongresszus diszkrecionális, szabad belátáson alapuló döntésén múlik, mely szövetségi törvényeket és alkotmányos garanciákat terjeszti ki a területekre. Továbbá, tekintettel arra, hogy az államok lakosainak alapvető polgári jogairól is az Alkotmány rendelkezik, annak hiányában az is a Kongresszus döntésén múlik, ad-e állampolgárságot a területek lakosainak vagy sem.

Röviden és egyszerűen úgy lehet összegezni e döntéssorozatot, hogy a legfelsőbb bíróság kimondta: e területek ugyan nem részei az Egyesült Államoknak, de hozzá tartoznak – vagyis „az alkotmány nem követi a lobogót”.²⁵

A legfelsőbb bíróság *insular cases* döntései nyomán alakult ki egy máig érvényes terminológia az Egyesült Államok területére vonatkozóan.²⁶ Igen találó ez a megnevezés, amellyel e területeket illetik amerikai terminológia szerint, mivel az *insular* jelző nemcsak szigetet jelent, hanem elkülönültet is, és e területek mindegyike sok tekintetben elkülönül az anyaországtól.²⁷

Azok a területek, amelyek az Egyesült Államok joghatósága alá tartoznak, háromféleképpen lehetnek: vagy államok (*states*), vagy szövetségi terület (*federal district* – ebből csak egyetlen létezik), vagy pedig szigetterületek (*insular areas*). Mindaz, ami nem tartozik az első kettőbe, az szükségszerűen a harmadik kategóriába esik. Az *insular area*-t általános fogalomként használják olyan területekre is, amelyek szuverén államok, de az Egyesült Államok szabadon társult államai (*freely associated state*), mint a Marshall-szigetek, Palau, Mikronéziai Szövetségi Államok; vagy vele közösséget alkotók (*commonwealth*), mint az Észak-Mariana-szigetek vagy Puerto Rico.²⁸ Fontos megjegyezni, hogy a *commonwealth* szó nem nemzetközösséget jelent, mint a brit terminológiában, csak bizonyos fokú önrendelkezésre utal.²⁹

Az egyesült államokbeli jogi csoportosítás szerint megkülönböztethetőek a bekebelezett területek (*incorporated territory*), amelyek jellemzője, hogy az USA alkotmányából következő jogok ugyanúgy érvényesek ott, mint a szövetségi államok területén; és a nem bekebelezett területek (*unincorporated territory*), ahol az alkotmánynak nem minden rendelkezése érvényesül, és a Kongresszus joga, hogy jogszabályokat hozzon e területek számára.³⁰

A lakott területek igazgatásának megszervezésére a washingtoni Kongresszus minden területnek szervezeti törvényt (*organic act*) bocsátott ki, mely jogokat és kötelezettségeket biztosít az adott szigetterületnek, és részletezi a helyi kormányzat felállításának követelményeit, vagyis mintegy helyi alkotmányként funkcionál. Ebből adódóan megkülönböztethetőek azok a szigetek, amelyeknek kibocsátottak szervezeti törvényt, ezek a meg-

24 Uo. 95. o.

25 Sellers, Charles – May, Henry – McMillen, Neil R.: i. m. 253. o. és Sparrow, Bartholomew H.: i. m. 99. o.

26 Sparrow, Bartholomew H.: i. m. 229. o.

27 Az *Insular Cases*-ek: *DeLima v. Bidwell*, 182 U.S. 1 (1901); *Dooley v. United States*, 182 U.S. 222 (1901); *Downes v. Bidwell*, 182 U.S. 224 (1901); *Dorr v. United States*, 195 U.S. 138 (1904); *Balzac v. Porto Rico*, 258 U.S. 298 (1922).

28 Az *Office of Insular Affairs* értelmező oldala. (2015. 01. 05.)

29 U.S. Department of State Foreign Affairs Manual Volume 7. (2015. 01. 05.)

30 Nem bekebelezett területből napjainkban tizenhárom van: Amerikai Szamoa, Baker-sziget, Északi Marina-szigetek, Guam, Howland-sziget, Jarvis-sziget, Johnston-atoll, Kingman-zátony, Midway-atoll, Navassa-sziget, Puerto Rico, Amerikai Virgin-szigetek, Wake-atoll.

szervezett területek (*organized territory*), ilyenek Guam, az Amerikai Virgin-szigetek, az Északi Mariana-szigetek; és azok a jórészt lakatlan területek, amelyekre vonatkozóan nem adtak ki ilyen jogszabályt, ezek a nem megszervezett területek (*unorganized territory*).

A legfelsőbb bíróság *insular cases* döntéssorozata következtében már jelentős differenciálódás indult meg az amerikai területek jogállása és azok lakói között, ami komoly társadalmi feszültségeket okozott a huszadik század első felében. Ez a jogállásból fakadó különbségtétel lesz az alapja a területek máig létező problémájának, illetve minden olyan nyilatkozatnak, mely ma is gyarmattartással vádolja az Egyesült Államokat.

Puerto Rico története a 20. század első felében

Puerto Ricót, a Nagy-Antillák-szigetcsoport legkisebb, legkeletibb tagját egy nagy és több igen apró sziget alkotja. Keleti szomszédja a szintén USA-terület Virgin-szigetek, nyugatra tőle Hispaniola szigetén a Dominikai Köztársaság fekszik. A megközelítőleg 180 km széles és 65 km-es, észak–déli kiterjedésű sziget területét hegláncok szabdalják, éghajlata trópusi.

A szigetet Kolumbusz Kristóf fedezte fel második útján, 1493-ban, és ő nyilvánította a spanyol korona tulajdonává.³¹ Ezzel kezdetét vette a közel 400 éves spanyol uralom, melynek során a szigetet betagolták a gyarmati államszervezetbe. A sziget legnagyobb települését és fővárosát, San Juant 1521-ben alapították. Gazdaságát cukor-, kávé- és dohányültetvények dominálták, amelyeken nagy számban dolgoztatták a helyi taíno indiánokat, illetve később az Afrikából behurcolt rabszolgákat.³² A 19. századot az önrendelkezésért és a függetlenségért vívott harcok jellemezték, amelyek sorra buktak el, mivel a spanyol korona ragaszkodott gyarmataihoz és az ott fennálló alárendelt gazdasági berendezkedéshez (a rabszolgaság csak 1873-ban szűnt meg).

Az 1898-ban bevonuló amerikai csapatokat ennek köszönhetően felszabadítóként fogadták, ám a sziget spanyol nyelvű, katolikus vallású, hispán kultúrájú karib identitását a megszállók alacsonyabb rendűnek tekintették a sajátjuknál.

A haditengerészet 1900-ig tartotta megszállva a szigetet, amikor megszületett a sziget polgári kormányzatát megteremtő szervezeti törvény, ismertebb nevén *Foraker Act*, mely Joseph Benson Foraker ohioi szenátorról kapta a nevét.³³ E szervezeti törvénnyel Puerto Rico lett az USA első be nem tagolt területe, ahol az államfő az amerikai elnök.

A kormányzat élén az Egyesült Államok által kinevezett kormányzó (*Governor*) állt, aki a munkáját 11 tagú végrehajtó tanáccsal (*Executive Council*) együtt végezte, ám a 11 tagból csak öt volt helyi, hatot szintén az elnök jelölt. A képviselőházba (*House of Delegates*) 35 képviselő kerülhetett be. A szigetet egy, szintén az elnök által választott küldött képviselte Washingtonban – szavazati jog nélkül. A washingtoni Kongresszus bármely helyi döntést megvétózhatott. A civil kormányzat felállításával adoptálták a szigeten az amerikai gazdasági, pénz- és jogrendszert. A polgári kormányzat idegen volt a spanyol igazgatást és politikát megszokott szigetlakók számára, noha tartalmazott modern elemeket.

31 Armesto, Felipe Fernández (szerk.): *The Times Atlas – Felfedezések*. Budapest, 1993, Akadémiai, 51. o.

32 Anderle Ádám: *Latin-Amerika története*. Szeged, 2010, JATEPress, 44. o.

33 *Foraker Act*. (2015. 01. 05.)

A törvény ugyanakkor komoly csalódottságot okozott, mivel nem biztosított állampolgárságot a szigetlakóknak, és a beinduló erőltetett amerikanizálás (angol nyelven folyó oktatás) csak fokozta azt a kiábrándult Puerto Ricó-iak között. A korábban idézett *insular case* döntésekben a legfelsőbb bíróság úgy rendelkezett, hogy a szigeten mindig az Egyesült Államok szövetségi törvényeit kell alkalmazni, kivéve, ha az amerikai szervek maguk mondják ki egy-egy adott esetben, hogy a jogszabály nem érvényes. Jól jellemzi a sziget helyzetét a Legfelsőbb Bíróság egyik 1901-ben született ítéletében elhangzott mondat: „Azon az állásponton vagyunk, hogy Puerto Rico szigete egy olyan járulékos terület, mely az Egyesült Államokhoz tartozik, de nem része annak (...)”³⁴

Az Egyesült Államok számára tehát Puerto Rico birtoklása elsősorban geopolitikai kérdés volt. Ezt példázzák kongresszusi képviselők szavai 1909-ből: „Önvédelmi célokból azt akarjuk, hogy Puerto Rico segítsen a Mexikói-öblöt egy amerikai tóvá változtatni...” és 1916-ból: „(Puerto Rico) szükséges az Egyesült Államok számára mint kulcs az egész amerikai kontinens védelme és az Európából érkező agresszió ellen...”³⁵

1917-ben a *Jones Act* vagy másképp *Puerto Rican Federal Relations Act* jelentős változásokat hozott a sziget igazgatásában.³⁶ A törvény számos alapjogot biztosított a szigetlakóknak, így az amerikai állampolgárságot, a helyi általános (férfiakra vonatkozó) szavazati jogot – ennek forrása azonban nem az amerikai alkotmány, hanem a Kongresszus által hozott döntés. A törvény bővítette az alsóházi képviselők számát, és létrehozta a választott felsőházat, a Szenátust. A kormányzót továbbra sem választhatták, azt az elnök jelölte ki a washingtoni Szenátus jóváhagyása után, akárcsak a főügyészt; az amerikai Kongresszus és az elnök továbbá vétőjogot gyakorolt a szigeten elfogadott bármely jogszabály felett.³⁷ A sziget pénzügyeinek, külkereskedelmének (ideértve az USA-ba irányuló és onnan érkező kereskedelmet is), katonai ügyeinek, igazságszolgáltatásának teljes irányítása Washington kezében maradt. Máig ható, alapvető probléma, hogy a szigetlakók úgy fizetnek bizonyos szövetségi adókat és hozzájárulásokat, hogy nincsen képviselőjük a szövetségi törvényhozásban.

A törvény legfőbb vívmánya az állampolgárság kiterjesztése volt, ugyanakkor ezzel nem járt együtt az elnökválasztáson való részvétel joga, mivel az csak a tagállamok polgárait illeti meg. További elégedetlenséget keltett az a tény, hogy az állampolgárság kiterjesztése kevés joggal, inkább csak kötelezettséggel járt, különösképpen az, hogy az első világháborúba belépő Egyesült Államok rögtön be is vezette a szigeten a sorozást.

A sziget gazdasági élete is jelentősen megváltozott, mivel a korábban mezőgazdasági termeléssel foglalkozó kis- és középbirtokok nem bírták a versenyt az amerikai árukkal, így tömegesen mentek tönkre. Súlyos károkat okoztak a térségre jellemző hurrikánok, majd a gazdasági világválság következményei is.

34 U.S. Supreme Court *Downes v. Bidwell*, 182 U.S. 244 (1901): „We are therefore of opinion that the island of Porto Rico is a territory appurtenant and belonging to the United States, but not a part of the United States (...)”. (2015. 01. 05.)

35 „We want Porto [sic] Rico to help us make the Gulf of Mexico an American lake. We want it for purposes of self defence.”; és “necessary to the United States as a key to the defense of the whole American continent against aggression from Europe.” Aldrich, Robert – Connell, John: *The Last Colonies*, Cambridge, 1998, Cambridge University Press, 176. o.

36 *Puerto Rican Federal Relations Act*. (2015. 01. 05.)

37 *Report by the President’s Task Force on Puerto Rico’s Status*, 2011, 17. o.

Az ellenállás szervezése tulajdonképpen már az amerikai megszállástól kezdve megindult, és a sziget politikai életének legfőbb törésvonala az Egyesült Államokhoz fűződő alkotmányos viszony meghatározása lett. A függetlenségi törekvéseket legradikálisabban képviselő Nacionalista Pártot Washington igyekezett minden erővel korlátozni, míg a kapcsolat fenntartását támogató (vagy legalábbis nem vitató) pártok évtizedeken át élvezték a szövetségi kormányzat – így a titkosszolgálatok – támogatását. A nacionalisták és a hatóságok összeütközései sokszor torkollottak utcai harcokba, volt, ami vérengzéssé fajult (1936, Ponce). Ennek ellenére a függetlenségi eszme igen mélyen gyökeredzett a szigetlakókban, a kérdést folyamatosan a felszínen tartották.

Az amerikai jelenlét Puerto Ricóban egyben komoly katonai jelenlétet is jelentett. A sziget legjelentősebb katonai fejlesztései 1940-től indultak meg, mikor Roosevelt elnök elrendelte egy Pearl Harborhoz hasonló, jelentős haditengerészeti bázis létrehozását az Atlanti-óceánon. Az amerikai kormány attól tartott, hogy az Egyesült Királyság esetleges bukása után a náci Németország következő célpontja már az USA lesz. Így Puerto Ricóban tették le az alapjait egy olyan bázisnak, mely az Atlanti Flotta 60%-ának kiszolgálására alkalmas, kikötőkkel, repülőtérrel, szárazdokkal, javítóállomásokkal, megfelelő ellátmány és üzemanyag raktározására képes épületekkel.³⁸ A Roosevelt Roads Naval Station a Karib-térség védelmének meghatározó sarkköve lett, olyannyira, hogy Roosevelt elnök 1943-ban így nyilatkozott a sziget jelentőségéről: „Puerto Rico az Egyesült Államok szigetpajzsának központja volt (...), bármely külföldi hatalom általi birtoklása, vagy kontrollja – vagy akár az ezzel való fenyegetés – a nemzetbiztonság legalapvetőbb elveivel ellentétes.”³⁹

Szintén jelentős katonai szerepet kapott az igazgatásilag Puerto Ricóhoz, földrajzilag viszont a Virgin-szigetláncához tartozó Vieques szigete. A haditengerészet 1940 és 1957 között megvásárolta a cukornádültetvények borította sziget közel nyolcvan százalékát, és ott üzemanyagdepókat és hatalmas lőtereket alakítottak ki.⁴⁰ (A lakosságot részben kitelepítették, részben önként hagyta el a kis szigetet.) E bázisok a háború folyamán megfelelő fedezetet tudtak nyújtani az atlanti konvojoknak útjuk elején, mivel a venezuelai olajtankerek, illetve az argentin élelmiszer-szállító hajók kiemelt célpontjai voltak a német tengeralattjáróknak az atlanti csata folyamán.⁴¹

A második világháborút követően, a hidegháborúban sem csökkent a jelentősége Puerto Ricónak, különösen azután, hogy az 1959-es kubai forradalomtól a Szovjetunió is megjelent a Karib-térségben. Egyfelől a térség baloldali mozgalmainak nyújtott szovjet támogatás miatt érzett aggodalom, másfelől Fidel Castro Puerto Rico iránti megszállottsága indokolta a jelentős számú katonai erő állomásoztatását a szigeten.⁴² E karib-tengeri előretolt helyőrség mindvégig ugródeszkeként szolgált akár az amerikai fegyveres erők-

38 Roosevelt Roads Naval Station. *globalsecurity.org* (2015. 01. 05.)

39 “Puerto Rico was the centre of an island shield for the United States (...) Its possession or control by any foreign power - or even the remote threat of such possession - would be repugnant to the most elementary principles of national defense”. Idézi Aldrich, Robert - Connell, John: i. m. 176. o.

40 Ayala, César: *From Sugar Plantations to Military Bases: The US Navy's Expropriations in Vieques, Puerto Rico*, *Journal of the Center for Puerto Rican Studies*. Vol. XIII, No. 1. (2001). (2015. 01. 05.)

41 Keegan, John: *A tengeri hadviselés története*. Budapest, 1998, Corvina, 238. o.

42 Latell, Brian: *Kuba Fidel Castro után*. Budapest, 2008, HVG, 220. o.

nek, akár a CIA-nak, amennyiben Washingtonban úgy döntöttek, hogy beavatkozásra volt szükség a térségben, mint 1954-ben Guatemalában, 1965-ben Dominikában, 1983-ban Grenadában vagy 1989-ben Panamában.⁴³

Puerto Rico története a 20. század második felében és a helyi pártrendszer

Az ENSZ 1945-ös megalakulásával és a dekolonizáció megindulásával a Puerto Ricó-i függetlenség kérdése nemzetközi jogi kérdéssé emelkedett. A sziget stratégiai fekvése miatt azonban az Egyesült Államok nem kívánta feladni szuverenitását, inkább az önrendelkezés kontrollálásával-irányításával kívánták azt megoldani. 1947-ben a függetlenségi törekvések leszerelésére lehetővé tették, hogy a sziget kormányzóját a Puerto Ricó-iak válasszák. 1950-ben pedig a Kongresszus elfogadta a 600-as törvényt, mely lehetővé tette, hogy Puerto Ricó-i politikai pártok szabadon megírassák a sziget alkotmányát,⁴⁴ annak hatályba lépését ugyanakkor a Kongresszus jóváhagyásához kötötte.⁴⁵

Az alkotmánytervezet 1951-re elkészült, és bár szélesítette például a kormányzó hatáskörét, a szigetet az Egyesült Államokhoz fűző alárendelt jogi kapcsolat alapvetően változatlan maradt.⁴⁶ Így, amikor a szigetlakók az új alkotmányról szavaztak, tulajdonképpen éppen a korábbi állapot további fenntartásához járultak hozzá.⁴⁷ Jellemző a helyzetre, hogy míg a spanyol szövegben Társult Szabad Állam (*Estado Libre Asociado*) szerepel, addig az angol jogi szöveg közösség (*Commonwealth*) szót használ.⁴⁸ A sziget továbbra sem kapott képviselői jogot az USA törvényhozásában. A Puerto Ricó-i alkotmány csak a Kongresszus és az elnök jóváhagyása után lépett hatályba 1952. július 25-én.⁴⁹ A nem szövetségi, vagyis helyi ügyek tekintetében a sziget olyan autonómiával rendelkezik, mint az USA tagállamai.⁵⁰

Mivel az alkotmányt népszavazás fogadta el, az ENSZ Közgyűlésben Puerto Rico kérdése 1953. november 27-én lekerült a világszervezet gyarmatügyi (nem önkormányzó területek) listájáról.⁵¹

Ennek ellenére a kérdést csak jogilag lehetett lezártnak tekinteni, politikailag nem. Mivel a negyvenes évek végétől a sziget függetlenségéért harcoló radikálisok eljutottak a nyílt terrorizmusig, a hatalom – a rendészeti lépéseken túl – olyan intézkedést hozott (Ley 53), mely megtiltotta minden Puerto Ricó-i szimbólum nyílt használatát, így nemcsak a helyi zászló, de egy hazafias dal eléneklése is illegális volt.⁵² Ez csak tovább tüzelte a radikálisok

43 Aldrich, Robert – Connell, John: i. m. 176. o.

44 Garrett, R. Sam: *Political Status of Puerto Rico: Options for Congress*. CRS Report for Congress 2011.

45 Lawson, Gary – Sloane, Robert D.: The Constitutionality of Decolonization by Associated Statehood: Puerto Rico's Legal Status Reconsidered. *Boston College Law Review*, Vol. 50, 2009, 1126. o.

46 Report by the President's Task Force on Puerto Rico's Status. 2011, 17. o. (2015. 01. 05.)

47 Lawson, Gary – Sloane, Robert D.: i. m. 1126. o.

48 Hiába szerepel az alkotmányban az *Estado Libre Asociado* kifejezés, itt jogilag az angol *Commonwealth* az irányadó; ezt nem szabad összekeverni a *Compact of Free Association*val, az USA-val társult szuverén államok helyzetével. U.S. Department of State, *Foreign Affairs Manual Volume 7*. (2015. 01. 05.)

49 A Puerto Ricó-i Alkotmány szövege (angol nyelven). (2015. 01. 05.)

50 Aldrich, Robert – Connell, John: i. m. 36. o.

51 United Nations General Assembly: *Cessation of the Transmission of Information Under Article 73e of the Charter in Respect of Puerto Rico*.

52 A helyi nacionalizmus letörésére hozott jogszabályról: Tony „The Marine” Santiago: *The Puerto Rico's Gag Law*. (2015. 01. 05.)

kat, így robbantások és felkelések jellemezték az ötvenes évek elejét. 1950. november 1-jén még Harry Truman elnököt is megpróbálták meggyilkolni Washingtonban, 1954-ben pedig fegyveresek tüzet nyitottak az amerikai Kongresszus épületére.⁵³

A szigeten uralkodó elkésérítő gazdasági helyzet és a néha közel polgárháborús állapotok miatt rendkívül intenzív kivándorlási hullám indult meg az ötvenes évektől, amelynek célja elsősorban Florida, New York és New Jersey lett, létrehozva egy igen markáns kisebbséget a kontinensen.⁵⁴

Részben az emigránsok által hazaküldött pénzből, részint a hatvanas évek gazdaság-élénkítő kormányzati intézkedései folytán (*Operation Bootstrap*) megindult a sziget lassú gazdasági fejlődése. Az eljárás, amelynek keretében a kontinensről behozott nyersanyagokból olcsó helyi munkaerővel állítanak elő késztermékeket, és azok a hazai felvevőpiacra importvámok nélkül jutnak vissza, máig meghatározza a sziget gazdaságát. A gazdaság másik támpillére a turizmus és az ahhoz kapcsolódó iparágak.

A hatvanas évek végére kikristályosodott az a pártrendszer, amely a mai napig meghatározza a sziget politikai életét, és amelynek meghatározó eleme az USA-hoz való viszony. A *Popular Democratic Party – Partido Popular Democrático* (PPD) a jelenlegi *commonwealth* státusz fenntartását és fejlesztését tűzte ki célul.⁵⁵ A *New Progressive Party – Partido Nuevo Progresista* (PNP) az államiságért küzd, vagyis azért, hogy a sziget legyen az USA 51. tagállama.⁵⁶ Végül a *Puerto Rican Independence Party – Partido Independentista Puertorriqueño* (PIP) nevéből adódóan a független, szuverén államiság mellett tör pálcat.⁵⁷

1967-ben a Kongresszus hozzájárulásával megtartották az első népszavazást a sziget jövőjéről, de mivel a kormányzat előre jelezte, hogy annak eredménye nem kötelezi semmire, így azt mind a függetlenségek, mind az államiság támogatói nagy számban bojkottálták.⁵⁸ Az USA-hoz fűződő viszony kérdésére, jóllehet évtizedekig jelen volt a sziget politikai terében, mégis inkább elméleti viszonyulási pontként, és nem olyan komponensként tekintettek, amelyben változást lehetne elérni.

A függetlenségek radikális szárnya nem nyugodott ebbe bele, és kapcsolatot épített ki a kommunista Kubával, mely támogatta minden USA-ellenes tevékenységet a térségben. Az 1970-es és 1980-as években a két legfontosabb csoport, a Macheteros és a Puerto Ricó-i Nemzeti Felszabadító Fegyveres Erők (FALN) akcióikhoz jelentős támogatást kaptak a kubai titkosszolgálattól.⁵⁹ Terrorcselekményeik és merényleteik között katonai létesítmények elleni támadások (1981 – a Puerto Ricó-i Nemzeti Gárda 11 repülőgépének felrobbantása), gyilkosságok, robbantások, de köztörvényes bűncselekmények is (1983 – Wells Fargó-i pánclautó-telep kirablása, mely 7 millió dolláros zsákmányt eredményezett) szerepelnek.⁶⁰

53 Hahner Péter: *Az Egyesült Államok elnökei*. Budapest, 2006, Maecenas, 275. o.

54 A Puerto Ricó-i kivándorlásról: Haya El Nasser: *Puerto Rico's Population exodus is all about jobs*. (2015. 01. 05.)

55 *A Popular Democratic Party* oldala. (2015. 01. 05.)

56 *New Progressive Party* oldala. (2015. 01. 05.)

57 *Puerto Rican Independence Party* oldala. (2015. 01. 05.)

58 Garrett, R. Sam: i. m. 13. o.

59 Latell, Brian: i. m. 218. o.

60 Politikai pamflet a kubai titkosszolgálat Puerto Ricóban folytatott tevékenységéről: *Cuban American National Foundation: Castros Puerto Rican Obsession*. (1987) (2015. 01. 05.)

A hidegháború lezárultával és a Szovjetunió összeomlásával át kellett értékelni a térségbeli biztonság fogalmát, és az amerikai fegyveres erőknek is alkalmazkodniuk kellett az új kihívásokhoz. Miközben a Szovjetunió összeomlott, a térségben Kuba még mindig a kommunizmus fellegrája. A kábítószer-csempészet a nyolcvanas évek óta egyre súlyosbódó problémát jelent, mivel az USA a legfőbb felvevőpiaca a Dél-Amerikában megtermelt szereknek, így a Karib-tenger a föld egyik legforgalmasabb kábítószer-csempész útvonalává vált. A drogok elleni küzdelemhez kisebb volumenű, ám gyorsabb és hatékonyabb fellépésre lett szükség. Tekintettel a megváltozott biztonsági kihívásokra, a térségben elsősorban a szövetségi Parti Őrség (*U.S. Coast Guard*) egységeit fejlesztették, melyeknek San Juan bázisa területileg felelős az Amerikai Virgin-szigetek térségéért is. Feladatuk elsősorban rendészeti jellegű az egész Kelet-Karib-térségben, így fellépés a csempészet, különösen a drog-, fegyver- és embercsempészet ellen, vízi határrendészeti feladatok ellátása, a tengeri áruszállítás és halászat felügyelete, a tengerbiztonság felügyelete, de természetesen ellátnak kutató és mentő missziókat is, mely utóbbi nemcsak az Egyesült Államok felségvizeire terjedhet ki.⁶¹ A Parti Őrség kötelékébe tartozók tehát egyben vám- és pénzügyőrnek is számíthatnak, így hagyományos rendfenntartó feladatokat is elláthatnak.⁶²

A Roosevelt Roads Naval Station helyzete különleges körülményt igényelt, mivel egyfelől évek óta tartó folyamatos tiltakozások folytak a bázis ellen – ennek oka egyrészt a haditengerészet jelenlétének környezetpusztító hatása, másrészt egy véletlen balesetből fakadó haláleset volt –, másfelől viszont a hadsereg volt az egyik legnagyobb munkaadó a szigeten, és a gazdaság a katonák jelenlétére alapozott. Hosszas mérlegelés után a Bush-adminisztráció úgy döntött, hogy a bázist 2004-re bezárja, illetve átadja a Puerto Ricó-i kormánynak civil célokra.⁶³

A Puerto Rico státusza körüli legutóbbi dilemmák

A kilencvenes évekre egyre sürgetőbb lett a sziget jogállásának tisztázása, illetve a továbbfejlesztési irányok meghatározása. A sziget politikai elitje is egyre nyíltabban fogalmazta meg céljait. Az elmúlt húsz év során a sziget politikai életét egy olyan parlamenti váltógazdaság jellemezte, amelyben az államiságra törekvő PNP és a jelen státusz fenntartásáért küzdő PPD váltotta egymást, a függetlenségek általában csak 1-1 képviselőt tudnak juttatni az 51 fős Képviselőházba vagy a 27 fős Szenátusba, vagyis inkább hangos, semmint markáns kisebbséget képviselnek.

A sziget státuszáról tartott 1993-as népszavazáshoz a PNP komoly reményeket fűzött, mivel ők adták a kormányzót, és a képviselőházban is többségük volt; ám az érvénytelen lett, és hiába volt az államiságnak is igen erős a támogatottsága (46%), a commonwealth-pártiak még mindig több szavazatot szereztek (48%).⁶⁴ E népszavazás eredményeképpen Washingtonban egyre többet kezdtek a sziget önrendelkezési jogával foglalkozni.

61 A Puerto Ricó-i Parti Őrségről. (2015. 01. 05.)

62 A Puerto Ricó-i Parti Őrség tájékoztatója. (2015. 01. 05.)

63 Tudósítás a bázis átadásáról: *Navy Closes Major Base in Wake of Protests*. *Los Angeles Times*, April 01, 2004. (2015. 01. 05.)

64 Álvarez-Rivera, Manuel: *Elections in Puerto Rico*. (2015. 01. 05.)

Az elmúlt időszakban a PPD egyes politikusai olyan státusz kivívását is felvetették, mint amilyent a Marshall-szigetek vagy Palau élvez, vagyis egy *valódi* szabad társulási szerződés vagy államszövetség irányába mozdítanák el Puerto Ricót.

1998-ban a Kongresszus elfogadta a *United States – Puerto Rico Political Status Act*-et (H.R. 856), amelynek az egyik leglényegesebb intézkedése volt, hogy lehetővé tette: legkevesebb tízévente a sziget lakói élhessenek önrendelkezési jogaikkal, és kinyilváníthatják a véleményüket, hogy a három jogállás közül melyiket preferálják.⁶⁵ E lehetőség birtokában ugyanezen év decemberében ismét népszavazást tartottak, ahol az állampolgárok öt lehetőség közül választhattak: területi közösség („*territorial commonwealth*”), szabad társulás (*free association*), államiság (*statehood*), függetlenség (*independence*), egyik sem (*none of the above*). A felkínált lehetőségek pontos tartalmát elmulasztották meghatározni, másfelől az állampolgárokat érintő hétköznapiabb kérdések (jövőbeni munkavállalás lehetősége az USA-ban, pénznem stb.) sem kerültek bővebb kifejtésre, így a népesség 50,3%-a az „egyik sem” választ preferálta. Az államiság hívei 46,5%-t gyűjtöttek, a függetlenségiiek pedig 2,5%-ot értek el, az első két lehetőséget a választók 0,1%-0,3%-a helyezte.⁶⁶

A népszavazás eredménye nehezen volt értelmezhető a kívülállók számára; talán a *területi* közösség nem pontos definíciója, talán a túlzottan sok választási lehetőség okozta zavar, továbbá a PPD aktív kampánya az utolsó, „egyik sem” válasz mellett vezethetett el ahhoz az abszurd helyzethez, hogy a szavazók a *commonwealth* fenntartását erősítették meg egy mindent elutasító válasszal. Washingtonban a népszavazás után megnyugodva vehették tudomásul, hogy a szigeten az alkotmányos berendezkedés tekintetében rövid távon nem várható gyökeres változás.⁶⁷

Clinton elnök 2000-ben tanácsadói munkacsoportot állított fel (*President’s Task Force on Puerto Rico’s Status*), mely vizsgálhatja a Puerto Rico és az USA közötti kapcsolat alkotmányos kérdéseit, figyelembe véve az egyes véleményeket, illetve a lehetséges döntésekből fakadó kötelezettségeket, továbbá, hogy összehangolja az ezzel kapcsolatos szövetségi intézkedéseket.⁶⁸

A munkacsoport által 2005-re elkészített első jelentés leszögezi, hogy az anyaország és a sziget közötti kapcsolat megváltoztatása a Puerto Ricó-iak demokratikus véleménynyilvánításán kell, hogy alapuljon.⁶⁹ Ehhez három javaslatot fogalmaz meg: először is arról kell népszavazást tartani, hogy a sziget fenn kívánja-e tartani jelenlegi (*US territory*) státuszát, vagy egy nem területi alapú kapcsolatot kíván kialakítani. Amennyiben a szigetlakók ez utóbbi mellett döntenének, egy újabb népszavazást kell tartani arról, hogy a függetlenséget, vagy az államiságot preferálnák. Amennyiben így döntenek, a Kongresszusnak meg kell tennie a megfelelő lépéseket az átmenet folyamatának biztosításra. Ha azonban az első népszavazáson a jelenlegi státusz fenntartását választják, akkor a népszavazásokat bizonyos időnként ismételni kell, hogy tájékoztassák a Kongresszust Puerto Rico lakóinak véleményéről.⁷⁰

65 *United States – Puerto Rico Political Status Act*, (2015. 01. 05.)

66 Az 1998-as népszavazás eredményei: *Elections in Puerto Rico: 1998 Status Prebiscite Vote Summary*. (2015. 01. 05.)

67 Garrett, R. Sam: i. m. 13. o.

68 Executive Order 13183 of December 23, 2000: *Establishment of the President’s Task Force on Puerto Rico’s Status*. (2015. 01. 05.)

69 *Report by President’s Task Force on Puerto Rico’s Status 2005*. 10. o. (2015. 01. 05.)

70 Uo.

2006 óta ismét felfigyelt a nemzetközi közvélemény a sziget helyzetére, mivel az ENSZ dekolonizációért felelős különbizottsága (*United Nations Special Committee on Decolonization*) több határozatban szólította föl az USA-t, hogy tegye lehetővé: a sziget lakói gyakorolhassák önrendelkezési jogukat.⁷¹

A 2009-ben hatalomra került Obama-adminisztráció továbbra is támogatta a munkacsoport működését, ám feladatkörét kibővítette, így nemcsak a státuszkérdéssel kellett foglalkoznia, hanem a sziget gazdasági, szociális ügyeivel és a munkahelyteremtéssel is.⁷² Ez a célkitűzés meg is jelent a munkacsoport 2011-ben kiadott jelentésében.⁷³

2012 novemberében tizennégy év után ismét népszavazást tartottak a sziget státuszának ügyében, egy időben a kormányzó- és képviselőválasztással. Az elnöki munkacsoport javaslatának megfelelően egyszerre két kérdésre kellett választ adniuk a sziget lakosainak: először, hogy a terület státusza megmaradjon-e jelenlegi formájában, másodszer pedig, hogy milyen legyen az új berendezkedés.⁷⁴

A jelenlegi státuszt preferáló Popular Democratic Party bízott támogatottságában, és arra sarkallta híveit, hogy az első kérdésre feleljenek igennel, a második kérdés megválaszolására szolgáló helyet pedig hagyják üresen. Ennek ellenére a választópolgárok 54%-a nemmel válaszolt, úgy véelve, itt az idő, hogy megváltozzon a sziget státusza, a második kérdésre válaszul pedig a szavazók 61%-a a szövetségi államiságot választotta, szemben a szabadon társult állam 33%-os és a függetlenségek 5%-ával.⁷⁵ Míg az államiság hívei ünnepelték földindulásnak aposztrofált győzelmüket, a commonwealth-pártiak arra hívták fel a figyelmet, hogy ha híveik nem hagyták volna üresen a szavazólap második felét (több mint 400 000-ról van szó, amelyek így nem számítottak bele az eredménybe), aligha kapott volna többséget az államiság, így újabb népszavazást követeltek a kérdésben.⁷⁶

E végeredmény legalább annyi embert meglepett a szigeten, mint Washingtonban, ahol az államiságot inkább szóban, mint tettekben pártolják.⁷⁷ 2013 áprilisában Pedro Pierluisi, a sziget washingtoni szószólójának kezdeményezésére a Fehér Ház szóvivője bejelentette, 2,5 millió dollárt különítettek el egy újabb népszavazásra, illetve az ehhez kapcsolódó oktatási-tájékoztatói feladatokra.⁷⁸

71 Az ENSZ-ben született dokumentumok, melyek a terület önrendelkezését sürgetik (2015. 01. 05.):

<http://www.un.org/News/Press/docs/2006/gacol3138.doc.htm>

<http://www.un.org/News/Press/docs//2007/gacol3160.doc.htm>

<http://www.un.org/News/Press/docs/2009/gacol3193.doc.htm>

<http://www.un.org/News/Press/docs//2010/gacol3209.doc.htm>

<http://www.un.org/News/Press/docs/2013/gacol3255.doc.htm>

72 Executive Order 13517. (2015. 01. 05.)

73 Report by President's Task Force on Puerto Rico's Status 2011. (2015. 01. 05.)

74 Comisión Estatal de Elecciones de Puerto Rico - State Elections Commission: Plebiscite on Puerto Rico Political Status. (2015. 01. 05.)

75 A 2012-es népszavazás eredményei: Elections in Puerto Rico: November 6, 2012 Political Status Plebiscite Canvass, Islandwide Totals és http://64.185.222.182/REYDI_NocheDelEvento12/index.html#es/default/CONDICION_POLITICA_TERRITORIAL_ACTUAL_ISLA.xml. (2015. 01. 05.)

76 Reakciók a népszavazási eredményekre: David Royston Patterson: Will Puerto Rico Be America's 51st State? *The New York Times*, November 24, 2012, és Mariano Castillo: Puerto Ricans favor statehood for first time. CNN, November 8, 2012. (2015. 01. 05.)

77 Reakciók a népszavazási eredményekre: Bennett L. Gershman: Did Puerto Rico Really Vote for Statehood? *The Huffington Post*. (2015. 01. 05.)

78 Reakciók a népszavazási eredményekre: Plebiscite funding gains ground in Congress. *Caribbean Business*, July 10, 2013. (2015. 01. 05.)

Puerto Rico tagállamiságának kérdései

A vitának, mely az államiság hívei és ellenzői között zajlik, számos vetülete van. A kérdés gazdasági szempontból a legvitásabb: a sziget az amerikai tagállamok között az egyik leg-
alulfejlettebb és legszegényebb lenne, hiszen, míg az átlagos amerikai esetében az egy főre jutó GDP nominálértéke az 53 000 dollárt is meghaladta 2013-ban, addig ez az érték a szigeten alig 23 000 dollár.⁷⁹ A lakosság 41%-a él a szegénységi szint alatt.⁸⁰ A drasztikus kereseti különbségek, valamint a sziget gazdasági helyzete és mérsékelt fejlődési perspektívái következtében az elmúlt évtizedekben a migráció hatalmas méreteket öltött: mára közel 5 millió Puerto Ricó-i migráns él a kontinensen – szemben a sziget 3,5 millió lakosával. A helyi munkanélküliség 12-15%-os, szemben a tagállamok átlagos 5-6%-os értékével.⁸¹ Ebben a gazdasági helyzetben a status quo támogatói felhívják a figyelmet arra, hogy a sziget tagállamként számos olyan különleges befektetést és beruházást ösztönző jelenlegi támogatást veszítene el, melyre a sziget gazdasága épül, és olyan szövetségi adókat és hozzájárulást kellene fizetnie, melyek alól különleges státusza folytán jelenleg mentességet élvez, vagyis álláspontjuk szerint a politikai előnyöket gazdasági hátrányok kísérnék. Az államiság hívei ezzel szemben arra mutatnak rá, hogy a sziget elkeserítő gazdasági helyzete éppen az évtizedes félgyarmati státuszából eredeztethető, így annak megszüntetésére már régen sort kellett volna keríteni. Példának hozzák fel az Alaszka és Hawaii 1959-es tagállammá válása után bekövetkezett gazdasági fellendülést. Rámutatnak továbbá arra az alapvető igazságtalanságra, hogy a helyiek úgy fizetnek bizonyos szövetségi adókat, hogy nincsen biztosítva a képviselőjük a szövetségi törvényhozásban.

Ezt látszik igazolni az Amerikai Kormányzati Felelősségi Hivatal (*Government Accountability Office – GAO*) 2014-ben nyilvánosságra hozott beszámolója, amely azt vizsgálta, milyen gazdasági következményei lennének a jelenlegi státusz tagállamira váltásának.⁸² A szövetségi szerv megállapításai szerint a sziget gazdasága és költségvetése jelentős mértékben átstrukturálódna: egyes szövetségi programok (például: Medicare, Medicaid, Supplemental Security Income) által nyújtott pénzügyi támogatások jelentősen növekedhetnek, ugyanakkor nőne a szövetségi jövedelemadó fizetésére kötelezettek száma is.⁸³ A beszámoló szerint, amennyiben a sziget valóban tagállami státuszú lenne, az jelentős terheket róna a szövetségi költségvetésre – ugyanakkor helyi szinten számos előnye és komoly gazdaságélénkítő hatása is lenne.⁸⁴ Bár a GAO nem tesz javaslatot a döntésre, az államiság pártolói saját érveiket látják visszaigazolódni e jelentésben.⁸⁵

Természetesen a kérdésnek nemcsak gazdasági, hanem politikai dimenziói is vannak. Amennyiben az államiság útjára lép Puerto Rico, a legfontosabb előrelépés az lenne, hogy az USA 51. tagállamaként két szenátort és több (véltetően nyolc) képviselőt küldhetne a

79 The World Bank. (2015. 01. 05.)

80 Government Development Bank, Puerto Rico (2011). Economic Facts Sheet. (2015. 05. 05.)

81 http://ycharts.com/indicators/puerto_rico_unemployment_rate. (2015. 01. 05.)

82 Puerto Rico: Information on How Statehood Would Potentially Affect Selected Federal Programs and Revenue Sources. (2015. 01. 05.)

83 GAO Highlights. (2015. 01. 05.)

84 Seilhamer, Larry: Opinion: Puerto Rican Statehood is a Moral, Democratic and Economic Imperative. *FOX News*, April 15, 2014. (2015. 01. 05.)

85 Pierluisi, Pedro: With GAO report, momentum builds for Puerto Rican statehood. *The Hill*, April 10, 2014. (2015. 01. 05.)

washingtoni törvényhozásba. Megszűnne az állampolgárok választójogának korlátozottsága, és szavazhatnának az elnökválasztáson is. Ennek természetesen az országos pártpolitikára is hatása lenne: mivel az Egyesült Államokban élő Puerto Ricó-iak legnagyobbbrészt demokrata szavazók, így egyfelől a jelenleg republikánus többségű Kongresszusnak aligha érdeke egy újabb tagállam felvétele; másfelől a demokrata párt tovább erősítené a bázisát, különösen, ha az államiság megszerzését támogatva-segítve, azt saját sikereként tudná kommunikálni.

Mindezen túl a kérdés végleges eldöntése után a helyi politika is merőben új helyzetben találná magát, hiszen az elmúlt évtizedekben a sziget státuszának kérdése volt a legfontosabb orientációs pont, illetve törésvonal, amellyel meghatározták magukat a politikusok és pártok.⁸⁶ Amennyiben Puerto Rico tagállammá válik, mindkét helyi nagy párt – a Popular Democratic Party (PPD) és a New Progressive Party (PNP) is kénytelen lesz újradefiniálni önmagát, hiszen létjogosultságuk is megkérdőjeleződik, s az általuk hagyott űrt vélhetően az országos pártok fogják betölteni. Amennyiben viszont az államiság – akár rövid távon is – nehézségeket fog hozni a helyieknek, a függetlenségi párti Puerto Rican Independence Party (PIP) növelheti jelenleg elhanyagolható népszerűségét.

Az államiság ugyanakkor legalább annyira kulturális, mint gazdasági és politikai kérdés. A sziget státuszának megváltozásával a Puerto Ricó-iak önképe is fejlődhetne, hiszen maguk mögött hagyhatják „a 19. századi amerikai imperializmus áldozatai” képet, amire korlátozott állampolgári jogaik a mai napig emlékeztetik őket. A támogatók szerint az Egyesült Államok lelkiismeretének tisztulását és saját önképének megerősítését is segítheti, ha végre leszámolna gyarmattartói múltjának utolsó emlékeivel is, hiszen az nem férhet össze az alapító atyák szellemiségével és az általuk kijelölt úttal.⁸⁷ Amennyiben a sziget tagállammá válik, az USA-ban virágzó hispán kultúra is komoly elismerést nyerhetne, hiszen Puerto Rico lenne az első olyan tagállam, ahol a spanyol ajkú lakosság van többségben. Ezzel a spanyol nyelvet beszélő (többségében mexikói) bevándorlók komoly támogatást és megerősítést kaphatnának saját kultúrájuk képviselőire – ugyanakkor ez nyíltan megkérdőjelezné az angol nyelv dominanciájára épülő és a kulturális olvasztótégelyben létrejövő amerikai identitás jövőjét. Nem szabad elfelejteni, hogy a több mint 34 milliós mexikói közösség után az Egyesült Államokban élő második legnagyobb spanyol ajkú csoport éppen a Puerto Ricó-i a maga majdnem 5 milliós lélekszámával.⁸⁸

Nem véletlen, hogy éppen ezzel kapcsolatos a legnagyobb vita, ugyanis Washington ragaszkodik ahhoz, hogy államiság esetén a hivatalos nyelv az angol legyen, szemben a mindenki által használt spanyol nyelvvel.⁸⁹ Jelenleg az angol nyelvet a sziget lakosainak mindössze körülbelül 30%-a beszéli a saját bevallása szerint nagyon jól.⁹⁰ Ennek fényében nem meglepő, hogy a szigetlakók a nyelvüket, melyet kultúrájuk alapjának tekintenek, semmilyen körülmények között nem kívánják feladni.

86 A debate on Puerto Rican statehood. *The Stanford Daily*, March 2, 2015. (2015. 05. 05.)

87 A debate on Puerto Rican statehood. *The Stanford Daily*, March 2, 2015. (2015. 05. 05.)

88 Gomez, Alan: Economy's on mend, but Puerto Ricans still desert island. *USA Today*, August 11, 2014. (2015. 05. 05.)

89 „...the English language would need to play - as it does today - a central role in the daily life of the Island.” Report by President's Task Force on Puerto Rico's Status 2011, 38. o.

90 Language Use and English-Speaking Ability: 2000. Table 2, Language Use and English-Speaking Ability for the Population 5 Years and Over for the United States, Regions, and States and for Puerto Rico: 1990 and 2000. (2015. 01. 05.)

Összegzés

Látható, hogy a 2012-es népszavazás eredménye számos olyan kérdést vetett fel, melyek messze túlmutatnak a San Juan és Washington közötti szakpolitikai vitákon. Puerto Ricóban egyre többen elégedetlenek azzal a státusszal, amely megfosztja az állampolgárokat attól, hogy képviselőik útján véleményt nyilvánítsanak olyan alapvető politikai kérdésekben, mint a külkapcsolatok, a kereskedelem, a bevándorlás, vagy a minimálbér szabályozása, hiszen ezek szövetségi hatáskörök. E kapcsolat azonban nemcsak a szövetségi törvényhozásból rekeszti ki a sziget lakosait, de az elnöki pozícióról való döntés jogától is megfosztja őket, így „másodosztályú állampolgárrá” fokozza le Puerto Rico lakosságát.

Annak oka, hogy jelenleg a Puerto Ricó-i kormányzat csak félszívvel támogatja a státusz újrafogalmazását, az, hogy éppen a status quo megőrzésére törekvő Popular Democratic Party adja a többséget mind a helyi képviselőházban, mind a parlamentben, továbbá a kormányzót is – ugyanakkor a népszavazás eredménye, mely a jelen státuszt elutasítja, őket is kötelezi.

A 2016-os választásnak ebből adódóan nagyobb tétje lesz a sziget szempontjából: amennyiben a New Progressive Party nyeri a választásokat, az államiság rövid távon valóra válhat, a Popular Democratic Party győzelme esetén pedig a pártnak egyértelmű választ kell adnia, hogy alapvető politikai krédójával megy szembe vagy a 2012-es népszavazás eredményével és a népakarattal. További kérdés, hogy a következő népszavazás hogyan fog viszonyulni az előzőhöz: elismeri annak részeredményét a státusz megváltoztatásáról, vagy teljes mértékben megismétli azt. A függetlenségnek továbbra sincsen realitása, mivel azzal Puerto Rico lakosai elveszítenék azokat az előnyöket is (például: amerikai állampolgárság), amellyel más, térségbeli államok lakosai nem rendelkeznek. Számolni kell azzal is, hogy a Karib-térségben esetlegesen létrejövő amerikai tagállam katalizátorként segítheti a többi amerikai sziget terület – Guam, Amerikai Szamoa, Északi Mariana-szigetek – önrendelkezési ambícióit. Bár sok kérdés nyitott még a sziget jövőjét illetően, az bizonyossá vált, hogy Puerto Rico választói változást igényelnek a sziget és az Egyesült Államok kapcsolatában.